

Doc. dr. Elvira Čekić
Univerzitet u Sarajevu / University of Sarajevo
Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije /
Faculty of Criminalistic, Criminology and Security Studies
Akademik dr. Šefket Krcić
Internacionalni univerzitet u Goraždu /
International University of Gorazde

UDK 1 Freud S.
UDK 159.964.2

Pregledni naučni članak

U povodu osam decenija od smrti Sigmunda Freuda, 1856–1939.
On the Occasion of Eight Decades of Sigmund Freud's Death, 1856-1939

FREUDOVA FILOZOFIJA PSIHOANALIZE

FREUD'S PHILOSOPHY OF PSYCHOANALYSIS

Sažetak

Autori svojom kolegijalnom saradnjom iz psihološkog i filozofskog aspekta u ovom radu žele da obilježe osamdesetu godišnjicu od smrti istaknutog mislioca i istraživača Sigmunda Freuda (1856–1939, London), bečkog i uopšte svjetskog psihoanalitičara, neuropsihijatra, uz modifikacije od njegovih saradnika i studenata. U raspravi se rasvjetljavaju pojmovi nesusjesne motivacije, konflikta i simbolizma, što predstavljaju proizvod analize brojnih teza i hipoteza koje je Freud imao u toku liječenja bolesnika, u prvom redu neurotičara. Također se analiziraju Freudova ispitivanja koja svjedoče da ništa u psihičkom životu nije slučajno, a posebno takve pojave i fenomeni koji se ne mogu objasniti drugačije nego činjenicama prisutnim u jasnoj i razgovijetnoj svijesti koje nadilaze saznanja nesusjesne psihe. U tom kontekstu autori su došli do saznanja da svjesna djelatnost u Freudovom mišljenju zauzima manji dio psihičkog aparata, a s druge strane, veći dio sačinjavaju nesusjesni impulsi, tendencije koje u suštini upravljaju čovjekovom svijješću i ponašanjem. Zbog svega toga Freudova psihoanaliza kao teorija predstavlja proizvod jednog istaknutog genija, radikalnu prekretnicu u psihologiji. U tom pravcu Freudova istraživanja iz oblasti psihoanalize predstavljaju doprinos futurologiji, tj. disciplini koja se bavi znanstvenim istraživanjem budućnosti liječenja kompleksnih duševnih bolesti.

Autori su poseban dio rada posvetili tematskim cjelinama frojdo-filozofiji, frojdo-marksizmu, psihoanalitičkoj teoriji, te problemu ega, super-ega, ida, Edipovog kompleksa i drugim važnim pitanjima iz svijeta psihološko-filozofske elaboracije

psihoanalitičke teorije čovjeka i društva. Zato ovim radom želimo na pregledan način predstaviti ključne komponente Freudovog psihoanalitičkog opusa, sa ciljem da na elementaran način upoznamo, prije svega, širu omladinsku populaciju, kao i da podsjetimo starije poklonike učenja ovog svjetskog znanstvenika.

Ključne riječi: *psihoanaliza, filozofija, pregled ideja, sagledavanje društva i čovjeka, ishodišta psiho-mišljenja, kritička gledišta, genije, id, ego, libido, snovi, podsvijest, promjena stavova*

Summary

From their psychological and philosophical aspects in this paper, the authors aim to mark the 80th anniversary of the death of the prominent thinker and researcher Sigmund Freud (Sigmund Freud, 1856-1939, London), a Viennese and global psychoanalysts, neuropsychiatrist, along with modifications by his associates and students. The discussion of this paper provides insight into the concepts of unconscious motivation, conflict and symbolism, which represent a subject of analysis of numerous theses and hypotheses Freud had during the treatment of patients, primarily neurotics. Furthermore, this paper studies Freud's analyses which indicate that nothing in a psychical life is accidental, and particularly such occurrence and phenomena which cannot be explained other than by facts inherent in the clear and sensible consciousness that go beyond the knowledge of the unconscious psyche. In this context, the authors came to the conclusion that the conscious activity in Freud's opinion occupies a smaller part of the psychic apparatus, and on the other hand, the greater part consists of unconscious impulses, tendencies that essentially control the awareness and behavioral impulses of human beings. Consequently, Freud's psychoanalysis, as a theory, represents a work of a prominent genius, a radical milestone in psychology. In that regard, Freud's research in the field of psychoanalysis is a contribution to futurology, i.e. a discipline that deals with scientific research of treating complex mental illness in the future.

The authors especially devoted a particular part of their study to the matter of Freud's philosophy, Freud-Marxism, psychoanalytic theory, and to the issues of ego, super-ego, ID, Oedipus complex and other important questions from the world of psycho-philosophical elaboration of the psychoanalytic theory of human beings and society. Therefore, by this paper we aim to clearly provide key components of Freud's psychoanalytic opus, with the purpose of introducing this subject to the worldwide youth, as well as to remind elderly devotees of the theories of this global scientist.

Key words: *psychoanalysis, philosophy, an overview of ideas, perceiving society and the human being, the source of psycho-thinking, critical point of view, genie, idea, ego, libido, dreams, subconscious, change of attitudes.*

Uvođenje u problem

Dijete je otac čovjeka.
S. Freud

Ova rasprava je nastala kao proizvod interesiranja i predstavlja jedan doprinos obilježavanja Freudove godišnjice. Napisana je prijemčivim jezikom, za širi krug čitatelja, posebno za učenike i studente. Osnovni cilj jeste u tome da mlađe generacije upoznamo, a starije podsjetimo na Freudov doprinos utemeljenju psihoanalize kao posebne grane psihologije i psihijatrije, radi mobiliziranja i sjedinjavanja interesiranja iz ovih disciplina, a posebno filozofije i medicine, za koje je nezaobilazno ime Sigmund Freud, upravo zbog svojih otkrića u liječenju čovjekovih duševnih oboljenja. U tom kontekstu u ovom radu ćemo se fokusirati sažeto na sljedeće probleme: riječ-dvije o S. Freudu, ključni problemi Freudove psihoanalitičke znanosti, frejdo-filozofija, Freud kao genije, smisao i problemi frejdo-marksizma, smisao psihoanalitičke teorije, problem ega i Edipovog kompleksa i super-ega, problem sagledavanja ida i zaključno razmatranje.

Riječ-dvije o Sigmundu Freudu

Sa hipnozom je već bilo bolje. Još kao student prisustvovao sam jednoj javnoj predstavi „magnetizera“ Hanzena (Hansen) i tada primijetio da je ogledna osoba, kad bi zapala u kataliptičnu ukočenost, postajalo smrtno blijeda i tako ostajala za vrijeme čitavog trajanja ovog stanja. Ovim se učvrstilo moje ubjeđenje o istinitosti hipnotičkih fenomena.
S. Freud, izvod iz *Autobiografije*, 1935.

Jasno, neposredni povod za pisanje i istraživanje ove rasprave jeste naše osobno interesiranje za Freudovu godišnjicu. Na taj način želimo dati jedan set pregleda ideja ovog, bez sumnje, svjetskog vrhunskog znanstvenika, čiji opus zaslužuje da se još jednom pretrese, kako bi bio dostupan širem intelektualnom auditoriju. Imamo osjećaj da se nedovoljno na filozofskim i medicinskim fakultetima izučava kompleksno djelo Sigmunda Freuda. U tom smislu, ako se Freuda zaobilazi, onda moramo biti skeptični i prema psihologiji i medicini danas. Na temelju dostupne građe nastao je ovaj rad kao proizvod naših intelektualnih interesiranja u vremenu. Da krenemo redom.

Freud je austrijski i uopšte svjetski psiholog i neuropsihijatar. Rođen je 6. maja 1856. u Frajburgu u Moravskoj (današnja Češka). To mjesto se danas

zove Pribor. Živio je punim intenzitetom 83 godine života. Studirao je na Univerzitetu u Beču. Živio je u mnogim evropskim gradovima. Od 1932. do 1938. bio je profesor psihoanalize na Univerzitetu u Beču. Punih šest godina je bio pod velikom presijom žestokih nacista. Tada glasoviti njemački i austrijski filozofi poput Marcusea, *Horkheimera*, Adlera i Junga emigrirali su u Ameriku i dobili azil. Freud je odolijevao sve do 1938. kada je pod djelovanjem žestoke presije Hitlerovog fašizma emigrirao u Ameriku, gdje je skoro godinu dana držao predavanja na raznim univerzitetima, o čemu ćemo nešto kasnije više reći. U Americi se zadržao nepunih godinu dana i vratio se u Evropu, u London, krajem augusta 1939. Iste godine 23. septembra je preminuo, usljed nepristupačnosti i nerazumijevanja od institucija i kolegijalnog svijeta kojim je bio okružen. Iz obimne Freudove bibliografije želimo ukazati da je napisao i objavio za života veliki broj djela od kojih treba izdvojiti: *Die Traumdeutung* (1900), *Psihopatologija svakodnevnog života* (1901), *Über Psychoanalyse* (1910), *Totem und Tabu*, (1913), *Uvod u psihoanalizu* (1916-18), *Das Ich und das Es* (1923), *Das Unbehagen in der Kultur* (1930), *Neue Folge der Vorlesungen* (1933). Jedno od glavnih djela za razumijevanje Freudovog opusa jeste monografija „*Novi putevi psihoanalize*“ autorice Karen Horney.

Ključni problemi Freudove psihoanalitičke znanosti

Neuroze su bile prvi, dugo vremena, i jedini oblik analize. Nijedan analitičar nije sumnjao da medicina nije u pravu kada odvaja neuroze od psihoza, priključujući ih organskim nervnim bolestima. Učenje o neurozama pripada psihijatriji.

S. Freud, odlomak iz *Autobiografije*, 1935.

Freudova teorija o psihičkom životu zapaženo je utjecala na razvoj psihologije, posebno Adlerove i Jungove teorijske koncepcije. Zatim, Freudova misao je u raznim modifikacijama i s mnogobrojnim korekturama prisutna i u brojnim filozofskim i sociologijskim tezama i teorijama novijeg vremena, a posebno je svoj vrhunac dostigla u mišljenju Ericha Fromma i Herberta Marcusea. Prenosimo originalno Freudov stav, kada su ga nazivali filozofom psihoanalize: „Ne treba ni za trenutak da pomislite da je ovo što vam iznosim kao psihoanalitičko shvatanje neki spekulativni sistem. To je, naprotiv, iskustvo ili direktan izraz posmatranja ili rezultat nekog obrađivanja posmatranja.“

Prema tome, Freudova psihoanalitička znanost je jedan poseban izazov u vremenu i značajan pogled na svijet, posebno zanimljiv za mlade učenike i studente za koje je prevashodno namijenjen ovaj prilog.

Frojdova-filozofija

Ova tema je veoma interesantna za razmišljanje i tumačenje u kategorijalnom smislu za mlade naraštaje kojima pomaže da bolje shvate i upoznaju sebe i čovjeka u cjelini. U tom smislu Freudove ideje, moralno-psihološka i druga psihoanalitička načela postala su imperativ u razumijevanju čovjeka zapadnog svijeta. Freud se i u mladosti, a i kasnije posebno interesirao za filozofsku misao, prevashodno njemačkih mislilaca *Schopenhauera* i *Nietzschea*.

Freud je smatrao da je psihoanaliza temelj cjelokupnog života u sferi koja nastaje potiskivanjem nagona (prije svega libidinoznog), u sferi podsvjesnog, gdje on tvrdi da upravo ta sfera esencijalno odrađuje sve naše svjesne akte. U tom kontekstu potiskivanje, neiživljavanje erotskih nagona prevashodno rezultira raznim psihičkim neurozama, patološkim ekscesima, te pogreškama u promišljanju, pisanju i govoru i tome sličnom. Svakako, potiskivanjem libidinoznog erotskog nagona ne nastaju, međutim, nužno psihičke neuroze: u sublimiranim manifestacijama nezadovoljni nagon javlja se, primjera radi, kao umjetnost življenja.

Upravo frojdo-filozofija, uključujući i frojdo-marksizam kao pravac u savremenom mišljenju, teži da odgovori na sljedeća pitanja: šta se dešava sa društvom, a šta se dešava sa pojedincem? Kakvi su uzroci i posljedice podsvjesne svijesti i snova kao značajne teme psihoanalize? To su pitanja koja i danas traže odgovor u vremenu sve češćeg nasilja i devijantnog ponašanja mladih.

Freud kao genije

Naslovljeno pitanje, Freud kao genije, posebno se odnosi na promišljanje podsvjesnog kod umjetnika. Umjetnik je, zbog svojih nadasve snažnih nagonskih potreba, nesposoban da se snađe u praktičnoj savjesti društva i svijeta; stoga se on obraća svijetu mašte i u njemu nalazi kompenzaciju za neposredno zadovoljenje svojih želja. Od toga fiktivnog svijeta umjetnosti često nije dalek put do psihoneuroza. Zbog toga umjetnik pomoću

odbrambenog mehanizma, tj. pomoću sublimiranja je poražen u životu i posebno se osjeća usamljenim, te kao takav u kreaciji, ipak, nalazi utjehu, kojom tješi čak i one koji nisu umjetnici. Genije ne pripada neposrednim umjetničkim ciljevima: njemu su zapravo važni brojni životni problemi; ljepota mu služi samo kao oružje odbrane i olakšavanje teškoća. Prema tome, neurotičari nemaju tog oružja, pa im je stoga „onemogućen put u realnost“. Genije u Freudovom mišljenju je pojedinac koji se u svojoj okolini istakao naročito izraženim sposobnostima i gdje stvara originalna djela od trajne vrijednosti. U znanstvenom mišljenju postoje dva različita stava o genijalnosti: prvi, prema kvantitativnom stavu, genije je pojedinac koji nije kvalitativno različit od ostalih pojedinaca, posjeduje značajno viši stepen istih sposobnosti koje posjeduju i ostali pojedinci. Drugi stav je definiran kao stanovište genija koji je usko povezan s bolešću i nenormalnim psihološkim funkcijama. Ovo se stanovište temelji na biografskim i statističkim podacima koji pokazuju da je mali broj genijalnih stvaralaca psihički zdrav, dok je većina patila od blažih poremećaja, kao što je to paradigma sa F. Nietzscheom (1824–1900).

Smisao i problemi frojdo-marksizma

Frankfurtska kritička teorija društva, koju je tridesetih godina XX stoljeća pokrenula grupa filozofa na čelu sa Herbertom Marcuseom, Theodorom Adornom, *Maxom Horkheimerom*, u svojim istraživanjima spojila je marksističko-kritičku teoriju sa Freudovom teorijom, odnosno filozofijom koju su nazvali frojdo-marksizam, što je Marcuse posebno obradio u svom djelu „Eros i civilizacija“. Prema njemu, u carstvu ljepote i ljubavi otkriva se oslobodilački potencijal nove društvene organizacije koja omogućuje bunt i revoluciju. „Morao bih biti“, kaže u jednom od svojih posljednjih članaka, „mizoran marksist i mizoran intelektualac ako bih pretpostavljao da u budućnosti nisu više moguće revolucije.“ Prema tome, Marcuse je želio da Marxovu teoriju društva odnosno marksističku utopijsku misao podupre Freudovom teorijom ličnosti i psihoanalizom, nazivajući taj pravac frojdo-marksizam.

Prvobitna harmonija dakako nije više moguća u kontekstu zamišljenog marksističko-utopističkog društva, jer čovjek se mora razlikovati od životinjskog svijeta, pri čemu to može postići i na temelju izgradnje autentične, samostalne, neautoritarne ličnosti i specifično ljudskih snaga: proizvoljnosti stvarnosti i ljubavi. U tom kontekstu Erich Fromm (1900–1980), koji je vrlo često produbljen analizirao Freudovo djelo i koji se u

prvom razdoblju svog stvaralaštva čak smatrao njegovim učenikom, nasljednikom, pravim tumačem, ipak ostaje, osobito kasnije, vrlo kritičan prema rezultatima psihoanalize. U tom smislu Marx kao mislilac, smatrao je Fromm, mnogo je dublji i širi nego Freud. Dalje, Fromm kaže: „Da je Marx figura od svjetskog historijskog značaja sa kojim se Freud u tom pogledu ne može ni uporediti, jedva da treba reći. Čak ako neko, kao ja, duboko žali činjenicu da se izopačeni i degradirani 'marksizam' propovijeda na jednoj trećini svijeta, ova činjenica ne umanjuje jedinstveni historijski značaj Marxa.“ U tom smislu Fromm, koga mnogi eksperti često smatraju autorom tzv. humanističke psihoanalize, u nekim je svojim djelima možda manje filozofski relevantan, pa neki stoga s pravom postavljaju pitanje koliko je on i da li je doprinio produbljivanju autentičnih marksistički eminentnih filozofskih koncepcija. Zacijelo je, međutim, da njegova živa i aktualna misao, njegova plemenita i angažirana humanistička orijentacija znače danas na područjima psihologije i sociologije u cilju popularizacije i stvaranja osvježujuće komponente marksističke koncepcije svijeta i čovjeka koju su već spomenuti frankfurtski mislioci nazvali frojdo-marksistima.

Smisao psihoanalitičke teorije

Od filozofije nemamo ništa da očekujemo osim da nam oholo nanovo prebaci intelektualnu beznačajnost našeg objekta; a tek od okultnih nauka nećemo ništa zajmiti. Historija i naravno vjerovanje vele nam da je san pun smisla i značenja, da gleda u budućnost; no to je teško prihvatiti i zacijelo se ne može dokazati. I tako nas naš prvi trud dovodi u potpunu zabunu.

S. Freud, *Uvod u psihoanalizu*, str. 89.

Fundamentalna metoda psihoanalitičkog zaključivanja je da se, dovođenjem u svijest na razne elemente iz podsvijesti koji se javljaju kod pacijenata najčešće u simboličkim oblicima, a najčešće u snu, otuda i razne knjige o Freudovom tumačenju snova, otkriju pravi uzroci psihičkih neuroza, pomoću slobodnih asocijacija i razgovora.

Teorija ličnosti Sigmunda Freuda koliko je hvaljena i popularizirana istodobno je vrlo oštro kritizirana. Mnogi istaknuti kritičari Freuda, posebno Fromm i Adler i drugi, smatrali su da je podjela psihičke sfere na tri dijela prilično proizvoljna. Većina savremenih psihologa ne prihvata Freudovo mišljenje najvažnije za razvoj ega. Sa stanovišta tih psihologa ličnost je vrlo složena psihička struktura koja poprima konačan oblik mnogo kasnije i na čije formiranje djeluje mnoštvo faktora različite prirode kojima, kako su oni tvrdili, Freud u svojim istraživanjima nije poklanjao dovoljno pažnje.

Ličnost u Freudovom istraživanju predstavlja dinamičnu organizaciju psihoanalitičkih sistema individua koja određuje njihovu jedinstvenu prilagodbu u određenoj socijalnoj sredini.

Freudova teorija i podjela ličnosti na slojeve, unatoč svojoj slikovitosti i uvjerljivosti, još do danas nije eksperimentalno provjerena, tj. oborena, bez obzira što je prošlo osam decenija od njegove smrti, tako da u ukupnom istraživačkom postupku predstavlja skup hipoteza koje je potrebno znanstveno provjeriti, što spada u zadatak savremenih psihoanalitičara.

Problem ega i Edipovog kompleksa

Mogu tvrditi da sam u toku svojih radova svoja gledišta u nekim važnim tačkama modificirao, mijenjao, zamjenjivao novim, o čemu sam naravno uvijek davao javna obavještenja. A rezultat te iskrenosti: jedni uopšte nisu saznali za moja samoispravljanja i kritiziraju me još i danas zbog postavki koje odavno više meni ne znače isto. Drugi mi prebacuju baš te promjene i izjavljuju da zato nisam pouzdan. Ko je nekoliko puta mijenjao svoje poglede, taj uopšte više ne zaslužuje da mu se vjeruje – zar ne, jer nas navodi na misao da se možda prevario i u svojim posljednjim tvrđenjima. A ko se odlučno drži onoga što je jednom rekao, ili se ne dá doista brzo od toga odvratiti, taj se naziva tvrdoglavim i zatrčalim.

S. Freud

Fenomen **ega**, prema Freudu, predstavlja dio ličnosti koji je vidljiv u ponašanju individue, brojnih pojedinaca. Freud je bio mišljenja da **ego**, **super-ego**, **id** predstavljaju psihičku sferu pojedinaca. Za razliku od ida, ego je onaj dio ličnosti kojeg je pojedinac svjestan, koji se zamjenjuje i koji je djelimično i izvršni problem super-ega.

Prema tome, sva tri dijela psihičke sfere u stalnom su međusobnom sporu od kojeg je ego potisnut od ida, super-ega i socijalne sredine. On nastaje u toj borbi ili tačnije kao rezultat borbe.

Ego u Freudovom istraživačkom postupku i mišljenju počinje se razvijati u vrlo ranom djetinjstvu, suprotstavljajući se prodiranju destruktivnih ponašanja i nagona ida. U prvoj je fazi razvoja neotporan, tako da elementi ida vrlo često probijaju na površinu, ali tokom vremena ego postaje sve jači i otporniji. Nakon četvrte i pete godine, kada dijete proživljava krizu Edipovog

kompleksa, ako je kriza uspješno pređena, ego postaje otporniji i u velikoj mjeri poprima karakteristike koje će zadržati u zreloom dobu.

S druge strane, prema Edipovom kompleksu, dječaci i djevojčice oko pete godine vezuju svoj libido za roditelja suprotnog spola, a roditelja istog spola percipiraju kao rivala. U teoriji ličnosti Freud potencira da seksualni nagon ili libido ima dominantnu ulogu. U najranijem djetinjstvu libido je autocentričan, a kasnije u razvoju oko četvrte ili pete godine vezuje se za roditelja suprotnog spola, tj. oca ili majku. Taj period razvoja libida austrijski i svjetski psihoanalitičar Freud je nazvao Edipovom situacijom ili Edipovim kompleksom, a za svoje objašnjenje je upotrijebio stari grčki mit o kralju Edipu. Prema tom mitu, sin Tebanskog kralja bio je ostavljen u prirodi, jer bi, prema proročištu, ubio svoga oca i oženio vlastitu majku. Kao što je u literaturi poznato o ovom mitu, dijete je, međutim, spasio pastir i ono je odgajano u strogoj tajnosti na dvoru susjednog kralja. Kada je postao mladić, prema drevnoj priči iz mita, proročište mu je ponovilo predviđanja i on je, uplašivši se, pobjegao s dvora, s uvjerenjem da njegovi pravi roditelji žive na dvoru na kojem je odgajan. U dužim lutanjima ovaj mladić je naišao na svog pravog oca, s njime se posvađao i ubio ga. Nakon toga je došao u Tebu i, odgovorivši na pitanje Sfinge, oslobodio grad od more. Za nagradu je dobio veliki izazov, proglašen je za kralja, a za ženu dobio udovicu pokojnog kralja, tj. svoju majku. Kada je mnogo godina kasnije saznao istinu, da je to upravo njegova majka, koja mu je bila dodijeljena kao žena, oslijepio se i lutao kao prosjak do kraja života.

Interesantno, vrlo slično starom grčkom mitu, Freud je tvrdio da po prilici u petoj godini predmet libida postaju libida. Dječaci vezuju libido za majke i unatoč tome što se identificiraju sa ocem, mrze ga i gledaju kao rivala. U njima se tada javljaju konflikti i borba, ali oni to kasnije potiskuju i zaboravljaju.

Najzad, Freud je smatrao da Edipov kompleks ima vrlo važnu ulogu u razvoju libida, a fiksaciju libida u toj fazi razvoja smatrao je kao jedan od neposrednih uzroka neprilagođenog ponašanja u zreloom dobu.

Freudova psihoanalitička teorija o egu, Edipovom kompleksu, zatim snovima, uzrocima raznih perverzija, stvaranju i doživljavanju umjetnosti, njegovo tumačenje totema i tabua, kao i čitav niz teza o psihičkoj i socijalnoj strukturi primitivnih naroda, imali su u određenoj mjeri i danas imaju, prije svega, izvanredan utjecaj na brojne nastavljače, protagoniste i populizatore psihoanalize u čitavom svijetu u raznim znanstvenim područjima (od

psihologije, psihijatrije, antropologije, sociologije, etike i filozofije života i filozofije kulture).

Problem super-ega

I kada sam se udaljavao od posmatranja, brižljivo sam izbjegavao približavanje pravoj filozofiji. Uvijek sam bio prijemčiv za ideje G. T. Fechnera i na ovog mislioca oslanjao sam se u značajnim stavovima. Dalekosežna djelatnost psihoanalize sa Schopenhauerovom filozofijom – on nije samo zastupao primarnost afektivnog života i dominantno značenje seksualnosti, već je poznavao i sam mehanizam potiskivanja – ne može da se pripiše mome poznavanju njegovog učenja. Schopenhauera sam čitao vrlo kasno u životu. Jednog drugog filozofa, Nietzschea, čija su se naslućivanja i pogledi na začuđujući način poklapali sa napornim dostignućima psihoanalize, upravo sam zbog ovog dugo izbjegavao; manje mi je bilo stalo do prioriteta nego do toga da sačuvam svoju nepristrasnost.
S. Freud, *Nova predavanja za uvod u psihoanalizu*, str. 64–65.

Problem super-ega, prema Freudu, dio je psihičke sfere koja se manifestira kao savjest ili ideal koji u svojem ponašanju želi podstaknuti ego ili ličnosti. U tom kontekstu razvojem ega ili ličnosti vrlo se rano počinje razvijati i super-ego ili, precizno rečeno, najviši sloj psihičke sfere. Prema tom mišljenju, dijete rano uviđa, ističe Freud, da je nemoćno i slabo. Ono želi da postane snažno i moćno kao odrasli, te roditelji postaju ideal djetetu. Osim što svoje ideale gleda kao moćne, dijete se boji, jer mora ispunjavati naređenja koje ideal daje. Tokom vremena dijete prihvata naređenja kao vlastite želje, odnosno one postaju moralni dio djeteta i upravljaju njegovim ponašanjem. Na tom stepenu razvoja pa nadalje ličnost se dijeli na dva dijela: na onaj koji naređuje, ali ne daje naređenje, tj. na super-ego, i na dio koji izvršava naređenje ili na ego. Jasno, super-ego se formira za vrijeme borbe sa vlastitim Edipovim kompleksom, kao i ostali slojevi psihičke sfera, tj. id i ego, tako da treći sloj ili super-ego, ma koliko izgledao plauzibilan, još do danas nije naučno provjeren, pa predstavlja, prema mišljenju istaknutih filozofa i psihoanalitičara, samo skup hipoteza.

Problem sagledavanja ida

Spreman sam sada da me podrugljivo upitate da li se naša psihologija ega samo na to svodi da doslovce uzima i uprošćava uobičajene apstrakcije,

da ih iz pojmova pretvori u stvari, čime se ne bi mnogo dobilo. Moj odgovor glasi, da će teško biti da se u psihologiji ego izbjegne ono što je opštepoznato, više su u pitanju nova shvatanja i njihovo raspoređivanje nego novo otkriće.

S. Freud, *Nova predavanja za uvod u psihoanalizu*, str. 149.

Prema Freudu, id je dio ličnosti koji je potpuno potisnut u podsvijest, a u biti se sastoji od nagona i instinkata. Da podsjetimo, Freud je cijelu psihičku sferu podijelio na tri dijela: id, ego i super-ego. Da budemo precizni, id predstavlja najelementarniji sloj koji se uvijek nalazi u podsvijesti i, kao takav, nije strukturiran niti organiziran prema ovom psihoanalitičaru i nema direktan kontakt sa stvarnošću, jer nema osjetne organe; id ne zna ništa, niti može učiniti nešto. Id je zapravo amorfnu masu destruktivnih elemenata i libida koja traži izlaz u takvoj situaciji psihičkog života, budući da ne postoji drugi izlaz nego ego; id nastoji probiti u svijest. U početnoj fazi razvoja ego je slab i neotporan, tako da id vrlo često probija i dolazi na površinu. Razvojem psihosituacije ego sakuplja iskustvo i ubrzo uviđa sve opasnosti koje dolaze od ida, tako da sve više sputava i onemogućuje izbijanje destruktivnih elemenata. S vremenom ego potpuno onemogućuje pojavljivanje ida.

Prema tome, ovom temom ulazimo u stanje melanholije, o kojoj obično ljudi raspravljaju iako nisu psihijatri, jer ljudi žele da znaju suštinu bolesti i podsvijesti, kao i šta je nad-ja, ono što je u sebi, što postupa kao savjest, odnosno kao istinsko Ja.

Zaključno razmatranje

Sljedeće razmišljanje nam ukazuje da ovaj izuzetni položaj ne pripada svim nagonima Ja, već samo gladi i žeđi i očigledno je zasnovan na nekoj osobenosti izvora nagonosti. Dobar dio tog utiska koji zbunjuje potječe još otuda što nismo razmatrali kakve promjene pod utjecajem organiziranog ega.

S. Freud, *Nova predavanja za uvod u psihoanalizu*, str. 191.

Kao što smo i utemeljili ovaj rad skrećući pažnju na osamdesetu godišnjicu od smrti velikog znanstvenika Freuda, utemeljivača psihoanalize, koji je posebno naglasio da je dijete otac čovjeka, ukazujući tim činom na fundamentalni značaj najranijih iskustava u formiranju i oblikovanju odraslih ličnosti i da sa tim upoznamo na najelementarniji način mladu populaciju kojoj može pomoći ova tema da upozna svoju ličnost ponaosob, upravo zato smo željeli da ova tema bude prijemčiva za sve uzraste, kako za mlade tako i

da se stariji podsjetite. U tom smislu psihologija razmatra i bavi se ovim fenomenom otkrivajući slojeve značenja snova, zatim potisnutih sjećanja i trauma, vršeći veliki utjecaj na umjetnost i društvo. Samo na taj način možemo razumjeti čovjeka u njegovom totalitetu, kao filozofski diskurs promišljanja psihoanalize.

Mnogi znanstvenici su zabilježili činjenicu da je Freud na Univerzitetu u Harvardu imao predavanje i na kraju imao plodonosnu i živu diskusiju. Naime, nakon predavanja jedan od prisutnih studenata je Freuda upitao: „Gospodine profesore Freude, Vaše predavanje je bilo jako interesantno, međutim, Vi ste ovdje tvrdili jednu dimenziju problema, a prije dvadeset godina u jednoj Vašoj studiji ste suprotnu tezu istakli.“ Tada je Freud zastao. Bilo je dosta neprijatno, ali je sačuvao prisebnost, te je rekao studentu: „Dragi kolega, dajte argumentaciju za svoje pitanje!“ Student je rekao da će to učiniti ako mu dozvoli da pođe u biblioteku na spratu zgrade i da tačno zna gdje se nalazi na rafu njegova knjiga. Freud je nastavio dalje razgovor sa drugim studentima. Kad je došao student i pred svima pokazao stav Freuda u knjizi, profesor je zastao i izjavio: „Tako je dragi kolega. Tada je bilo tako, a sada je ovako. Ja nisam stajao nego sam istraživao. Prema tome, došlo je do promjene mišljenja, koja je sasvim normalna u ovakvim istraživanjima.“

Imajući u vidu naprijed rečeno, analizom Freudove misli, a u povodu osam decenija od njegovog odlaska sa ovog svijeta, o ovom nenadmašnom znanstveniku stvorena je zapažena biblioteka knjiga, jer se Freud izučava na svim univerzitetima i u čitavom svijetu. Istovremeno se, međutim, s pravom ukazuje i na čitav niz jednostranosti, to jest neznanstvenih, nategnutih i nedokazanih teza i plauzibilnih pretjerivanja kojima (svođenje cjelokupnog života na elemente libidnih i erotskih nagona) obiluju Freudova djela. Na taj način Freudovo djelo je i danas nakon osam decenija veoma živo i aktuelno. Mnogi eksperti iz ovog stava su mišljenja da je Freud kao znanstvenik u psihoanalizi doprinio njenom punom procvatu i kao takav ostat će nezaobilazan za izučavanje za ovu znanost.

Na kraju, dozvolite da istaknemo činjenicu da većina savremenih psihologa i psihoanalitičara odbacuje Freudovu teoriju o Edipovom kompleksu kao znanstveno neprovjerenu, a ostale probleme je savršeno istražio i dokazao. Da ovaj prilog završimo misaonom sentencom S. Freuda koja podstiče na razmišljanje i glasi: „Moralan je onaj koji reagira već i na iskušenje koje doživljava u samom sebi, ne prepuštajući mu se.“

Literatura

1. Freud, S. (1970) *Autobiografija: Nova predavanja*, Matica srpska, Novi Sad.
2. Freud, S. (1976) *Uvod u psihoanalizu*, Matica srpska, Beograd.
3. **Freud, S.** (1986) *Budućnost jedne iluzije*, Naprijed, Zagreb.
4. Freud, S. (1986) *Psihopatologija svakodnevnog života*, Liber, Zagreb.
5. Freud, S. (2013) *Nova predavanja za uvod u psihoanalizu*, Neven, Beograd.
6. Fromm, E. (1974) *Bekstvo od slobode*, Nolit, Beograd.
7. Fromm, E. (1984) *Veličina i granice Freudove misli*, Naprijed – Nolit, Zagreb – Beograd.
8. Fromm, E. (1986) *Kriza psihoanalize*, Naprijed – Nolit, Zagreb – Beograd.
9. Fromm, E. (1989) *Čovjek za sebe: Istraživanja o psihologiji etike*, Naprijed, „August Cesarec” – Nolit, Zagreb – Beograd.
10. Fromm, E. (1997) *Umijeće ljubavi*, VBZ, Zagreb.
11. Horney, K. (2005) *Novi putevi psihoanalize*, Čigoja štampa, Beograd.
12. Jones, E. (1985) *Život i delo Sigmunda Frojda*, 1-2, Matica srpska, Beograd.
13. Lohmann, H. M. (2005) *Sigmund Freud*, Naklada Slap, Jastrebarsko.
14. Marcuse, H. (1995) *Eros i civilizacija*, Naprijed, Zagreb.
15. Radomirović, V. (2003) *Psihologija*, Univerzitet Novi Pazar, Novi Pazar.